

9-12. középiskolai évfolyamokra előírt kerettanterv

Rendészet ágazat

9. évfolyam

Fegyveres szervek és vagyonvédelem I. tantárgy

A katasztrófavédelem feladatai.

**A fegyveres szervek intézkedéseinek elhelyezése a
közigazgatási jogalkalmazás rendszerében tantárgy**

A katasztrófavédelmi eljárások alapjai.

**Speciális munka-, baleset és környezetvédelmi
szabályok tantárgy**

Katasztrófavédelmi munkavédelmi ismeretek

oktatói segédlet

A KATASZTRÓFAVÉDELEM FELADATAI

Katasztrófák és katasztrófavédelem

A Katasztrófavédelmi Törvény – 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról – megfogalmazása szerint:

*„1. § (1) A katasztrófavédelem nemzeti ügy. A védekezés egységes irányítása állami feladat.
(2) Minden állampolgárnak, illetve személynek joga van arra, hogy megismerje a környezetében lévő katasztrófaveszélyt, elsajátítsa az irányadó védekezési szabályokat, továbbá joga és kötelessége, hogy közreműködjön a katasztrófavédelemben.”*

Fontos, hogy mindenekelőtt áttekintsünk a katasztrófavédelem néhány alapfogalmát a Katasztrófavédelmi Törvény általános rendelkezéseiből:

Katasztrófavédelem: a különböző katasztrófák elleni védekezésben azon tervezési, szervezési, összehangolási, végrehajtási, irányítási, létesítési, működtetési, tájékoztatási, riasztási, adatközlési és ellenőrzési tevékenységek összessége, amelyek a katasztrófa kialakulásának megelőzését, a közvetlen veszélyek elhárítását, az előidéző okok megszüntetését, a károsító hatásuk csökkentését, a lakosság élet- és anyagi javainak védelmét, az alapvető életfeltételek biztosítását, valamint a mentés végrehajtását, továbbá a helyreállítás feltételeinek megteremtését szolgálják.

Katasztrófa: a veszélyhelyzet kihirdetésére alkalmas, illetve e helyzet kihirdetését el nem érő mértékű olyan állapot vagy helyzet, amely emberek életét, egészségét, anyagi értékeit, a lakosság alapvető ellátását, a természeti környezetet, a természeti értékeket olyan módon vagy mértékben veszélyezteti, károsítja, hogy a kár megelőzése, elhárítása vagy a következmények felszámolása meghaladja az erre rendelt szervezetek előírt együttműködési rendben történő védekezési lehetőségeit, és különleges intézkedések bevezetését, valamint az önkormányzatok és az állami szervek folyamatos és szigorúan összehangolt együttműködését, illetve nemzetközi segítség igénybevételét igényli.

Katasztrófaveszély: olyan folyamat vagy állapot, amelynek következményeként okszerűen lehet számolni a katasztrófa bekövetkezésének valószínűségével, és amely ezáltal veszélyezteti az emberi egészséget, környezetet, az élet- és vagyónbiztonságot.

A katasztrófavédelem szakmai területei

- Tűzoltósági szakterület
- Polgári védelmi szakterület
- Iparbiztonsági szakterület

A katasztrófavédelmi feladat- és szervezetrendszer 2000. január elsején hozták létre az állami tűzoltóság és a polgári védelem országos és területi szintű szerveinek összevonásával. 2012-től az összevonás tovább erősödött, lenyúlt egészen a helyi szintig, és ugyanakkor – a vörösiszap-katasztrófa szomorú tanulságai alapján – bekerült az iparbiztonság is a katasztrófavédelem feladatrendszerébe.

A tűzoltósági szakterület

A tűzoltósági szakterület alapfogalmait és fő feladatait a Tűzvédelmi Törvény – 1996. évi XXXI. törvény a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról – az alábbiak szerint határozza meg:

Tűz (tűzeset): az az égési folyamat, amely veszélyt jelent az életre, a testi épségre vagy az anyagi javakra, illetve azokban károsodást okoz;

Tűz elleni védekezés (a továbbiakban: tűzvédelem): a tűzesetek megelőzése, a tűzoltási feladatok ellátása, a tűzvizsgálat, valamint ezek feltételeinek biztosítása;

A tűzoltósági szakterület négy alapfeladata:

Tűzmegelőzés: a tüzek keletkezésének megelőzésére, továbbterjedésének megakadályozására, illetőleg a tűzoltás alapvető feltételeinek biztosítására vonatkozó, a létesítés és a használat során megtartandó tűzvédelmi jogszabályok, szabványok, hatósági előírások rendszere és az azok érvényesítésére irányuló tevékenység;

Tűzoltási feladat: a veszélyeztetett személyek mentése, a tűz terjedésének megakadályozása, az anyagi javak védelme, a tűz eloltása és a szükséges biztonsági intézkedések megtétele, továbbá a tűz közvetlen veszélyének elhárítása;

Tűzvizsgálat: a tűz keletkezési idejének, helyének és okának felderítésére irányuló hatósági tevékenység, amelynek célja olyan tűzmegelőzési, tűzoltási beavatkozási tapasztalatok megszerzése, következtetések levonása, amelyek alkalmasak a tűzmegelőzési ismeretek bővítésére és a mentési beavatkozási feltételek javítására;

Műszaki mentés: természeti csapás, baleset, káreset, rendellenes technológiai folyamat, műszaki meghibásodás, veszélyes anyag szabadba jutása vagy egyéb cselekmény által előidézett veszélyhelyzet során az emberélet, a testi épség és az anyagi javak védelme érdekében a tűzoltóság részéről – a rendelkezésére álló, illetőleg az általa igénybe vett eszközökkel – végzett elsődleges beavatkozási tevékenység.

A tűzmegelőzés és a tűzvizsgálat hatósági feladat, amelyeket alapvetően a katasztrófavédelmi szervek felsőfokú képesítéssel rendelkező tisztjei látnak el.

A tűzoltást és a műszaki mentést elsődlegesen a tűzoltóságok vonuló egységei látják el (őket látjuk megkülönböztetett jelzésű tűzoltó gépjárművel vonulni és a tűzeseteknél, baleseteknél beavatkozni).

A polgári védelmi szakterület

A polgári védelem fogalmát és feladatait a Katasztrófavédelmi Törvény az alábbiak szerint határozza meg:

Polgári védelem: olyan ösztársadalmi feladat-, eszköz- és intézkedési rendszer, amelynek célja katasztrófa, illetve fegyveres összeütközés esetén a lakosság életének megóvása, az életben maradás feltételeinek biztosítása, valamint a lakosság felkészítése azok hatásainak leküzdése és a túlélés feltételeinek megteremtése érdekében.

Polgári védelem feladata:

- a lakosság felkészítése a védekezés során irányadó magatartási szabályokra,
- a lakosság köréből polgári védelmi szervezetek létrehozása és felkészítése, valamint a működéshez szükséges anyagi készletek biztosítása,
- a tájékoztatás, figyelmeztetés, riasztás,
- az egyéni védőeszközökkel történő ellátás,
- védelmi célú építmények fenntartása,
- a lakosság kimenekítése, kitelepítése és befogadása,
- gondoskodás a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak (különösen víz-, élelmiszer-, takarmány- és gyógyszerkészletek, állatállomány) és a kritikus infrastruktúrák védelméről,
- a kárterület felderítése, a mentés, az elsősegélynyújtás, a mentés és a fertőtlenítés, és az ezekkel összefüggő ideiglenes helyreállítás, továbbá a halálos áldozatokkal kapcsolatos halaszthatatlan intézkedések,
- a települések kockázatértékelésen alapuló veszélyeztetettségének felmérése,
- a veszély-elhárítási tervezés, szervezés,
- közreműködés a kulturális örökség védett elemeinek védelmében, a vizek kártételei elleni védekezés külön jogszabályban meghatározott feladatainak ellátásában, a menekültek elhelyezésében és ellátásában, továbbá a tűzoltásban, és a nemzetközi szerződésekből adódó tájékoztatás és kölcsönös segítségnyújtás feladatainak ellátásában,
- közszolgáltatás ellátásának kiesésekor az emberi életben, egészségben és az anyagi javakban esett kár megelőzése céljából a közszolgáltatás ideiglenes ellátásáról történő gondoskodás.

Fontos, hogy a polgári védelmi feladatokat a hivatásos katasztrófavédelmi szervezet az állampolgárok bevonásával, tevékeny közreműködésével látja el.

Az állampolgárok a polgári védelmi feladatokra önként jelentkezhetnek (önkéntes szolgálat), vagy a polgári védelmi kötelezettség alapján beoszthatók (köteles szolgálat).

A települések és az üzemek a kockázatértékelés alapján *polgári védelmi szervezeteket* alakítanak, amelyekbe beosztják a polgári védelmi kötelezettségüket teljesítő állampolgárokat.

Iparbiztonsági szakterület

Az iparbiztonsági szakterület négy fő feladata:

- a veszélyes üzemek felügyelete,
- a veszélyes áruk szállításának ellenőrzése,
- a létfontosságú rendszerek és létesítmények (kritikus infrastruktúrák) védelme, valamint
- a nukleárisbaleset-elhárítás

A veszélyes üzemek felügyelete: Egyes gyárak, üzemek, elsősorban a feldolgozott anyagok, illetve a gyártási folyamat miatt működési hibájuk esetén különösen nagy veszélyt jelentenek az emberek életére és az anyagi javakra. Ezekre az üzemekre szigorúbb jogszabályi előírások vonatkoznak. E különleges biztonsági előírások betartását ellenőrzi a katasztrófavédelem e szaktevékenysége keretében.

A veszélyes áruk szállításának ellenőrzése: Bizonyos áruk veszélyes – tűz- és robbanásveszélyes, mérgező, fertőző, maró – anyagokat tartalmaznak. Ezeket nagy mennyiségben szállítják közúton, vasúton, vízen és levegőben. Az áruk szakszerűtlen kezelése, szállítása, illetve e járművek balesete ugyancsak különösen nagy veszélyt jelent az emberek életére és az anyagi javakra. Ezért ezekre is szigorúbb előírások vonatkoznak, amelyeknek betartását a katasztrófavédelem ellenőrzi, és szükség esetén súlyos bírságokat szab ki.

A létfontosságú rendszerek és létesítmények (kritikus infrastruktúrák) védelmére vonatkozóan a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság honlapján az alábbi értelmezést találjuk:

„A fogalom teljes körű értelmezéséhez szükséges annak egyes elemeit vizsgálni. Az egyik összetevő az infrastruktúra, amelynek általános fogalma viszonylag egységesen értelmezett. A fogalom a gazdaságtudományban jelent meg, mint olyan gazdasági feltételek (*úthálózat, kikötők, közművek, műtárgyak, közoktatás stb.*) gyűjtőneve, amelyek nem vesznek részt közvetlenül a termelési folyamatban, de közvetve befolyásolják a termelés fejlesztésének lehetőségeit.

Ennek analógiája alapján, a műszaki infrastruktúra az alapvető létesítmények, létesítményrendszerek, hálózatok, amelyek alapjai – *létesítési és üzemeltetési feltételei* – bizonyos konkrét cél érdekében megvalósított létesítményeknek. A társadalmi értelemben vett infrastruktúra ebből következően mindazon szervezetek, létesítmények, létesítményrendszerek, hálózatok összessége, amelyek egy országon belül a lakosság szellemi és tárgyi életfeltételeit megteremtik, a gazdaság működését elősegítik, illetve lehetővé teszik.

Az irányelv értelmezéséhez szükséges a kritikus, kritikusság meghatározása is, amelynek lényege röviden úgy ragadható meg, hogy kritikus minden "dolog" amelyek megsemmisülése, működésének vagy szolgáltatásainak alacsonyabb szintje, elérhetőségének megszűnése vagy csökkenése valamilyen támogatott objektumra, folyamatra jelentős (*ebben az esetben egyértelműen negatív*) hatást gyakorol.

A felsorolt példák alapján megfogalmazható a *kritikus infrastruktúra általános fogalma*, azaz egy országon belül a lakosság szellemi és tárgyi életfeltételeit megteremtő, a gazdaság működését elősegítő vagy lehetővé tévő azon szervezetek, létesítmények, létesítményrendszerek, hálózatok összessége vagy ezek részei, amelyek megsemmisülése, szolgáltatásaik vagy elérhetőségük csökkenése egy adott felhasználói kör léte, lét- és működési feltételeire negatív hatással jár.”

Számonkérés és értékelés szempontrendszere

Ajánlott számonkérési formák:

- Szóbeli feleltetés
- Írásbeli („kifejtős”) dolgozat

Főbb értékelési szempontok:

- A három fő szakmai terület – tűzoltósági, polgári védelmi, iparbiztonsági – pontos megnevezése, általános jellemzése
- Tűzoltósági feladatok fajtáinak, főbb jellemzőinek ismerete
- Polgári védelmi feladatok fajtáinak, főbb jellemzőinek ismerete
- Az állampolgárok polgári védelmi kötelezettsége
- Iparbiztonsági feladatok fajtáinak, jellemzőinek, ismerete
- A szakkifejezések megértése, helyes alkalmazása

KATASZTRÓFAVÉDELMI INTÉZKEDÉSEK, ELJÁRÁSOK ALAPJAI

A katasztrófavédelmi intézkedések, eljárások

A korábbiakban tanultuk, hogy a katasztrófavédelem fő szakmai területei:

- Tűzoltósági szakterület
- Polgári védelmi szakterület
- Iparbiztonsági szakterület

E szakterületek feladatait a katasztrófavédelem részben hatósági, részben pedig az adott szakterületre jellemző különleges intézkedések, eljárások keretében valósítja meg.

A katasztrófavédelem rendkívül sok intézkedését, eljárását nem célszerű végig tekinteni, az alábbiakban a legjellemzőbbeket tárgyaljuk.

A katasztrófavédelmi eljárások jellemző logikája:

- megelőzés, amelynek az a célja, hogy ne következzen be a baj;
- a bekövetkezett káresemény elhárítása, az emberek és anyagi javak mentése, megóvása a további veszélyektől, károktól;
- vizsgálat, a további, hasonló események elkerülése, illetve a személyi felelősség megállapítása céljából;
- helyreállítás, vagyis az életfeltételek ismételt biztosítása, a károk rendezése.

Katasztrófavédelmi hatósági eljárások

A katasztrófavédelem hatósági feladatait alapvetően a közigazgatási eljárás általános szabályai szerint végzi.

A hatósági ellenőrzés során a katasztrófavédelem szakemberei a használati szabályok meglétét, betartását ellenőrzik. Ennek keretében átnézik az iratokat, megismerik a helyszínt – az ellenőrzött objektumot vagy járművet –, majd jegyzőkönyvet vesznek föl, egyes esetekben pedig azonnal végzést vagy határozatot is hoznak

A katasztrófavédelem jellemző hatósági ellenőrzései a tűzvédelmi hatósági ellenőrzés, valamint a veszélyes anyagok szállításának ellenőrzése.

Az engedélyező hatósági jogkörében valaminek a kialakítására (létesítés), illetve meghatározott tevékenységek végzésére ad engedélyt a hatóság. A katasztrófavédelem jellemző engedélyezési ügyei a tűzoltó felszerelések, eszközök, beépített tűzvédelmi berendezések engedélyezése, valamint az eltérési engedélyek (ahol egyes tűzvédelmi előírásoktól eltérést engedélyeznek, valamely ellensúlyozó intézkedés keretében).

A szakhatósági eljárások keretében a katasztrófavédelem más – legjellemzőbben építési – hatóságnak bocsátja rendelkezésre a szakértelmét. Az engedély kiadására jogosult hatóság

kérésére az ügyben szakhatósági állásfoglalást ad ki, amelyet a hatóság köteles az engedély kiadása során figyelembe venni.

A tűzvizsgálati eljárás fogalmát, célját a korábbiakban áttekintettük. Az eljárás során a katasztrófavédelmi szakemberek a bekövetkezett tüzesetnél, a tűz eloltása után helyszíni szemlét tartanak, tanúkat, ügyfeleket hallgatnak meg, bizonyítékokat foglалhatnak le. Mintákat vehetnek, illetve szakértőket vonhatnak be az eljárásba. Minden eljárási cselekményről jegyzőkönyvet készítenek, az eljárás egészét pedig Tűzvizsgálati jelentés készítése zárja.

Bírságot eljárás keretében a katasztrófavédelmi szabályok megsértőit vonják felelősségre. A tűzvédelmi bírság és a katasztrófavédelmi bírság több millió forintig terjedő közigazgatási bírság. Egyes esetekben a katasztrófavédelmi szakemberek is szabhatnak ki szabálysértési helyszíni bírságot is.

A katasztrófavédelem kárfelszámolási és helyreállítási eljárásai, intézkedései

Tűzoltási feladat: a veszélyeztetett személyek mentése, a tűz terjedésének megakadályozása, az anyagi javak védelme, a tűz eloltása és a szükséges biztonsági intézkedések megtétele, továbbá a tűz közvetlen veszélyének elhárítása.

Műszaki mentés: természeti csapás, baleset, káreset, rendellenes technológiai folyamat, műszaki meghibásodás, veszélyes anyag szabadba jutása vagy egyéb cselekmény által előidézett veszélyhelyzet során az emberélet, a testi épség és az anyagi javak védelme érdekében a tűzoltóság részéről – a rendelkezésére álló, illetőleg az általa igénybe vett eszközökkel – végzett elsődleges beavatkozó tevékenység.

Különleges mentési feladatok során a katasztrófavédelem, alapvetően hivatásos és önkéntes mentőszervezetek bevonásával (pl. romok alól, magasból, mélyből) mentik az embereket, állatokat és anyagi javakat. Fontos megemlítenünk a HUNOR Hivatásos Katasztrófavédelmi Mentőszervezetet, és a HUSZÁR Önkéntes Katasztrófavédelmi Mentőszervezetet, amelyek nemzetközi együttműködésben is komoly segítséget tudnak nyújtani más országok bajbajutottjainak is.

Árvízi védekezés során a vízügyi szakemberek szakmai irányítása mellett, több más szerv (pl. rendőrség, honvédség, mentőszolgálat, büntetés-végrehajtás, karitatív szervezetek) bevonásával a gátak magasításával, új gátak építésével igyekeznek megakadályozni a víz kitörését az ártérből.

Kitelepítés: a veszélyeztető esemény által sújtott, vagy azzal fenyegetett területen élő személyek, illetve az ott található, létfenntartásukhoz szükséges anyagi javak tervezett, az arra jogosult döntésén alapuló szervezett kivonása. A kitelepítés módszerével való védekezés hatékonyságát annak előre tervezhetősége biztosítja.

Kimenekítés: az a tevékenység, amikor a kitelepítésre nincs elegendő idő és a veszélyeztető esemény hatása alatt szükséges a lakosság **azonnali** kivonása.

Befogadás: a kitelepített, kimenekített lakosság valamint anyagi javai tervezett, az arra jogosult döntésén alapuló, a veszélyeztetett területen kívüli ideiglenes elhelyezése, ellátása.

Visszatelepítés: a lakosság lakóhelyére, valamint a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak eredeti helyére történő, az arra jogosult döntésén alapuló, szervezett visszajuttatása.

Helyreállítási feladatainak keretében a katasztrófavédelem klasszikusan az alapvető életfeltételek helyreállításáért volt felelős, de az utóbbi időben akár teljes településrészek újjáépítését is végigvezeti, a szerződések megkötésétől a romeltakarítás és a tervezési, építési munkák koordinálásán át akár a helyreállított házak kulcsának átadásáig.

Számonkérés és értékelés szempontrendszere

Ajánlott számonkérési formák:

- Szóbeli feleltetés
- Írásbeli („kifejtős”) dolgozat

Főbb értékelési szempontok:

- A katasztrófavédelem említett hatósági, szakhatósági feladatainak felismerése, az egyes eljárások neve alapján azok rövid jellemzése;
- A katasztrófavédelem említett kárelhárítási, helyreállítási feladatainak felismerése, az egyes eljárások neve alapján azok rövid jellemzése.
- A szakkifejezések megértése, helyes alkalmazása

KATASZTRÓFAVÉDELMI MUNKAVÉDELMI ALAPISMERETEK

Katasztrófavédelmi munkavédelmi alapismeretek.

A munkavédelem fogalma, fő területei

A munkavédelem fogalmát a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: Mvt.) határozza meg. A meghatározás magába foglalja a munkavédelem célját és igazodik a nemzetközileg elfogadott terminológiához és célkitűzésekhez.

Munkavédelem:

Az Mvt. alkalmazásában a munkavédelem: a szervezett munkavégzésre vonatkozó munkabiztonsági és munka-egészségügyi követelmények, továbbá e törvény céljának megvalósítására szolgáló törvénykezési, szervezési, intézményi előírások rendszere, valamint mindezek végrehajtása. A munkaegészségügy a munkahigiéne és foglalkozás-egészségügy szakterületeit foglalja magában.

A munkavédelem két fő területe:

- Munkabiztonság
- munkaegészségügy

A munkabiztonság feladata a munkabalesetek megelőzése és ennek érdekében a munkahelyek, a technológiák, a munkaeszközök és védőrendszerek olyan kialakítása, olyan követelmények meghatározása és megvalósítása, amely minimálisra csökkenti annak valószínűségét, hogy a munkát végző ember a veszélyforrás hatókörébe kerüljön.

A munkaegészségügy feladata a munkát végző ember egészségének védelme a munkahelyen, illetőleg a munka során fellépő ártalmakkal szemben.

A munkabiztonság tehát a munkabalesetek megelőzése, elhárítása, a munkaegészségügy pedig a foglalkozási megbetegedések megelőzése, a munkahelyi ártalmak megszüntetése érdekében kifejtett tevékenységet fogja át.

Az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkahelyek kialakítása műszaki és egészségügyi eszközök, a munkavédelmi követelmények érvényesülése és érvényesítése jogi, szervezési eszközök és a munkavédelem intézményrendszere útján valósítható meg.

A munkavállaló jogai és kötelességei

A munkavállaló az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés érdekében jogosult:

- a munkavégzéshez szükséges munkaeszközöket, felszereléseket, egyéni munkavédelmi eszközöket, védőitelt és tisztálkodási szereket norma szerint megkapni (igényelni),

Katasztrófavédelem 09 évf. jegyzet
- Munkapéldány -

- a munkavédelmi tevékenységhez szükséges részletes és időbeli tájékoztatást megkapni,
- a szervezett munkavégzés során az önhibáján kívül történt szolgálati (munka) baleset esetén amennyiben kár érte, a kártérítést igényelni,
- a szükséges munkavédelmi ismeretek rendelkezésre bocsátását és a munkavédelmi ismeretek betanuláshoz szükséges idő, illetve a betanulás feltételeinek biztosítását igényelni.

A munkavállaló a szolgálati törvényben és az esküben foglaltak kivételével jogosult a munkát megtagadni, ha ezzel életét, egészségét, vagy testi épségét közvetlenül veszélyeztetné.

A munkavállaló kötelessége:

- a szolgálati (munka) helyén szolgálatra (munkára) képes állapotban megjelenni, és munkát végezni [munkára képes állapot: amikor a munkavállaló rendelkezik a tőle elvárható helyzet-felismerő képességgel és reflexszel – nem áll szeszessital, gyógyszer vagy kábítószer hatása alatt – rendelkezik szakmai és munkavédelmi ismeretekkel, és azokat alkalmazni tudja],
- a kapott feladatokat a munkavédelmi szabályok megtartásával ellátni, a rábízott eszközöket, anyagokat a munkavédelmi követelményeknek, a kezelési, használati utasítások szerint használni, illetve kezelni,
- a szolgálati balesetek, valamint a szolgálati betegségek megelőzésében tevékenyen részt venni, illetőleg közreműködni,
- a munkakörének betöltéséhez szükséges előzetes, időszakos orvosi vizsgálatokon, a járványügyi érdekből kötelező orvosi vizsgálatokon, valamint a pályaalakmassági vizsgálaton részt venni,
- a részére előírt egyéni munkaeszközöket, védőeszközöket rendeltetéseknek megfelelően használni, a munka megkezdése előtt azok használhatóságáról meggyőződni, a használat után azokat karbantartani,
- a szolgálati helyén a fegyelmet, rendet, tisztaságot megtartani, a szolgálat ellátása, illetőleg a munkavégzés közben észlelt veszélyt jelentő rendellenességet a tőle elvárható módon, felkészültségének megfelelően megszüntetni, vagy közvetlen munkairányítójától, vezetőjétől azonnal intézkedést kérni,
- rosszulletet, sérülést, üzemzavart, balesetet a munka irányítójának, közvetlen felettesének azonnal jelenteni,
- a beosztásához, munkaköréhez szükséges, illetőleg azzal kapcsolatos szakmai, munkavédelmi ismereteket elsajátítani, tevékenysége során alkalmazni, a balesetelhárítási és munkavédelmi oktatásokon, szakmai továbbképzéseken részt venni,
- a munkavégzés során olyan ruházatot viselni, amely az egészségét, testi épségét nem veszélyezteti.

Alapfogalmak:

Baleset: az emberi szervezetet ért olyan egyszeri külső hatás, amely a sérült akaratától függetlenül, hirtelen vagy aránylag rövid idő alatt következik be és sérülést, mérgezést vagy más (testi, lelki) egészségkárosodást, illetőleg halált okoz.

Munkabaleset: az a baleset, amely a munkavállalót a szervezett munkavégzés során vagy azzal összefüggésben éri, annak helyétől és időpontjától és a munkavállaló (sérült) közrehatásának mértékétől függetlenül.

A munkavégzéssel összefüggésben következik be a baleset, ha a munkavállalót a foglalkozás körében végzett munkához kapcsolódó közlekedés, anyagvételezés, anyagmozgatás, tisztálkodás, szervezett üzemi étkeztetés, foglalkozás-egészségügyi szolgáltatás és a munkáltató által nyújtott egyéb szolgáltatás stb. igénybevétele során éri.

Nem tekinthető munkavégzéssel összefüggésben bekövetkező balesetnek (munkabalesetnek) az a baleset, amely a sérültet a lakásáról (szállásáról) a munkahelyére, illetve a munkahelyéről a lakására (szállására) menet közben éri, kivéve, ha a baleset a munkáltató saját vagy bérelt járművével történt.

Szolgálati kötelemekkel összefüggő baleset: a munkavédelemről szóló törvényben meghatározott munkabaleseten túl az a baleset, amely a hivatásos állomány tagját

- azonnali szolgálatba, munkába rendelés esetén a rendelkező szóbeli vagy írásbeli parancs vagy utasítás vételétől számított időtől a szolgálatteljesítés, munkavégzés helyére történő megérkezéséig, valamint onnan lakóhelyére menet közben,
- kiképzési terv, napirend szerint előírt gyakorlati foglalkozásokon, a fizikai állóképesség fenntartásával kapcsolatos szervezett sportfoglalkozásokon,
- a rendvédelmi szervek tömegkapcsolatainak erősítése céljából a rendvédelmi szerv által szervezett sportversenyeken, speciális rendezvényeken, bemutatókon érte.

Súlyos az a munkabaleset (bányászati munkabaleset), amely

- a) a sérült halálát (halálos munkabaleset az a baleset is, amelynek bekövetkezésétől számított egy éven belül a sérült orvosi szakvélemény szerint a balesettel összefüggésben életét veszítette), magzata vagy újszülöttje halálát, önálló életvezetését gátló maradandó károsodását;
- b) valamely érzékszerv, érzékelő képesség, illetve a reprodukciós képesség elvesztését vagy jelentős mértékű károsodását okozta;
- c) orvosi vélemény szerint életveszélyes sérülést, egészségkárosodást;
- d) súlyos csonkulást, hüvelykujj vagy kéz, láb két vagy több ujja nagyobb részének elvesztését (továbbá ennél súlyosabb esetek);
- e) beszélőképesség elvesztését vagy feltűnő eltorzulást, bénulást, illetőleg elmezavart okozott.

A szolgálati kötelemekkel összefüggő súlyos baleset gyanúja esetén az állományilletékes parancsnok a munkavédelmi hatóság megérkezéséig gondoskodik a baleseti helyszínről a baleset bekövetkezésekor fennálló állapotban történő megőrzéséről. Ha a helyszín állapotának

megőrzése további súlyos, életet, testi épséget veszélyeztető helyzetet idézhet elő vagy jelentős anyagi kárral járhat, a veszélyeztető helyzet vagy az anyagi kár bekövetkezését valószínűsítő állapot megszüntetésével egyidejűleg a baleseti helyszínről fényképet, videofelvételt vagy egyéb, a baleset kivizsgálását elősegítő dokumentumot kell készíteni.

Veszélyforrás: a munkavégzés során, vagy azzal összefüggésben jelentkező minden olyan tényező, amely a munkát végző, vagy a munkavégzés hatókörében tartózkodó személyre veszélyt, vagy ártalmat jelent. (Részletes felsorolása az 1993. évi XCIII. számú munkavédelmi törvényben található).

A veszélyes tényező hatása meghatározott körülmények között sérülést, vagy más hirtelen fellépő egészségkárosodást (balesetet) okozhat.

Az ártalmas tényező hosszabb idő alatt megbetegedést, vagy munkaképesség csökkenést okozhat.

Egyéni védőeszköz: a munkavállaló által használt, vagy viselt eszköz, amely megakadályozza, vagy csökkenti a veszélyes és ártalmas termelési tényezők hatását. A védelem csak a használóra, vagy a viselőjére terjed ki. Használata kötelező: ha a munkavégzés biztonsága

- a) a munkaeszköz kialakításával,
- b) a termelési folyamat szervezésével,
- c) az építészeti - szervezési megoldásokkal nem teljesíthető.

Ez a követelmény két alapelv megtartása mellett érvényesíthető:

- a) egyéni védőeszközt használni csak a megelőző intézkedések teljesítése után és alkalmazása mellett szabad, nem pedig a követelmények helyett,
- b) egyéni védőeszköz alkalmazása az utolsó védekezési módozat, az általa nyújtott védelemnek garantálnak kell lennie, mivel ennek hiányában a munkavállaló teljesen védelem nélkül marad (hamis biztonságérzet).

Veszélyes anyag: minden olyan anyag, vagy készítmény, amely fizikai, kémiai, vagy biológiai hatása révén veszélyforrást képviselhet (Részletes felsorolása az 1993. évi XCIII. számú munkavédelmi törvényben található).

Rendkívüli körülmény az az állapot, amikor életveszély esetén kivételesen a beavatkozásnál (tűzoltás, műszaki mentés) az előírásokban, szabályzatokban meghatározottaktól a külső kényszerítő körülmények, az előre nem látható okok, hiányos feltételek miatt el kell térni. Alapelve, hogy nem szabad nagyobb veszélyhelyzetet, vagy kárt előidézni, illetve kockáztatni, mint amilyent az elhárítandó esemény, vagy helyzet jelent.

Rendkívüli körülmények között történő beavatkozás esetén, ha a szabályos, előírt beavatkozásra vonatkozó biztonsági előírások nem tarthatók be, illetve, ha a biztonsági

Katasztrófavédelem 09 évf. jegyzet
- Munkapéldány -

állapot csak így ellenőrizhető, elsősorban a következőket kell biztosítani:

- a) a mentés megszervezésére, helyszíni irányítására és ellenőrzésére, a biztonsági intézkedések végrehajtására egyszemélyi felelőst kell kijelölni,
- b) a veszélyes teret jelölni kell, illetőleg meg kell akadályozni az illetéktelen személyek bejutását,
- c) a veszélyes térben csak a munka elvégzéséhez feltétlenül szükséges számú, azzal megbízott és kioktatott személy tartózkodhat,
- d) ha szükséges, külön menekülési utat kell biztosítani, kijelölni,
- e) szükséges számú figyelő (felügyelő) és mentésre kiképzett, egyéni védőeszközzel ellátott személy készenlétéről kell gondoskodni,
- f) amennyiben a munkavállalók veszélyeztetettsége, vagy a munka jellege szükségessé teszi, a munka elvégzésének módját írásban kell rögzíteni.

Tűzoltó munkavédelem

A tűzoltók munkáját a legveszélyesebb tevékenységek közé lehet sorolni. Ezt a hivatást más foglalkozásokhoz nem tudjuk hasonlítani. Munkavédelmi szempontból még összetettebb a helyzet, mivel a tűzoltók tűzoltási, kárelhárítási, életmentési feladatoknál valamennyi létező és előforduló veszélyforrással találkozhatnak.

Ezeket a veszélyeket csökkenti az alapos felderítés, az egyéni védőeszközök használata, a magas szintű tűzoltástechnikai felszerelések alkalmazása, a kiképzés és rendszeres gyakorlás, a jó pszichikai állapot és a fizikai erőnlét.

Rendkívüli körülmények között előfordulhat, hogy a fentiek hiányában, vagy csak részleges megléte esetén is be kell avatkozni a kárhelyszínen. Ilyenkor az utasítást kiadó parancsnok csak alapos körütekintés, mérlegelés után hozhatja meg felelősségteljes döntését, amikor a tűzoltó hivatástudata alapján az esküjében foglaltak szerint cselekszik.

A tűzoltóknak a legkülönbélebb veszélyes helyzetekbe kerülhetnek és a veszélyes körülmények minden lehetséges fajtájában helyt kell állniuk. Munkavédelmi szempontból négy alapvető kockázati tényezőt különböztethetünk meg: a lángok, a füst és a gáz, a víz és az egyéb kockázati tényezők. Az egyéb kockázati tényezők: hulló szilánkok, roncsok, épület-összeomlás, forró víz, lecseppenő anyagok, parázs, éles, hegyes anyagok, szigetetlen elektromos vezetékek, csúszásveszély, szűk átjárók, sötétség, stb.

Emiatt és azért mert a tűzoltók a személyes biztonságuk kockára tételével is segítséget nyújtanak embertársaiknak, sérüléseket is szenvedhetnek. A tűzoltó a sérülések közül szinte valamennyit elszenvedheti, azonban a tipikus sérülések közül a leggyakoribbak: a húzódások, a rándulások, a ficamok, a törések, a kimerülés, a füstbelélegzés, és mérgezés, a zúzott sérülések, a vágások és horzsolások, valamint az égések.

A hazai statisztika szerint a leggyakrabban a balesetek a riasztással összefüggésben, a gépjárműből kiszálláskor, a kárhelyszínen közlekedéskor, magasban végzett munkáknál, leeső tárgyaktól és anyagoktól, szűrő- vágótárgyaktól és a környezet váratlan meghibásodásától és/vagy felszabaduló káros energiáktól következnek be.

A balesetek 70-80 %-a emberi hibákra, gondatlanságokra vezethető vissza. A leggyakoribb ilyen gondatlanságok: a figyelmetlenség, a fáradtság, a testi indiszponáltság, a stressz (idegfeszültség), a képzettség és gyakorlottság hiánya, az izgatottság, a sietség és kapkodás, valamint a meggondolatlanság. Fiatal, kezdő tűzoltóknál a leggyakoribb baleseti okok közé sorolhatóak: a vakmerőség, a túlzott önbizalom, a túlzott bizonyítási vágy, a túlzott tetterekészség, az önkontroll hiánya, a szakmai tapasztalat hiánya, a veszélyhelyzetek fel nem ismerése, a saját és mások iránti felelősségérzet kialakulásának hiánya, káreseteknél a kiszámíthatatlanság, az egymásra utaltság figyelmen kívül hagyása, a kapkodás (amellyel veszélybe hozza saját magát és másokat). Ezek a kezdeti hiányosságok, tapasztalatlanságok a szolgálat során tudatos felkészítéssel és önképzéssel megszűnnek.

A tűzoltóban ki kell, hogy alakuljon és állandóan megmaradjon egy szükségszerű „egészséges” veszélyérzet, veszélyfelismerés, veszélytudat, amely állandóan határozott, fegyelmezett, körültekintő, óvatos cselekvésre ösztönzi. A tűzoltók igénybevétele három fő részből tevődik össze:

- ☛ a tevékenység gyakran nagy fizikai, pszichikai igénybevétellel jár és impulzus jellegű,
- ☛ a tevékenységkor állandósult stresszhatások,
- ☛ a tevékenység veszélyes ténye.

Nagyon sok balesetet a kapkodás okoz, ezért riasztáskor nyugodtan kell viselkedni. Megelőzhetők a balesetek fegyelmezettséggel, kellő önkontrollal, célszerűséggel, és kipihent, szolgálatra alkalmas állapottal. A balesetek megelőzése függ a tűzoltótól is: az alapos kiképzés, a rendszeres gyakorlás, az alkalmasság és a kipihenség megóvják a veszélyektől, vagy csökkentik azok hatását.

Számonkérés és értékelés szempontrendszere

Ajánlott számonkérési formák:

- Szóbeli feleltetés
- Írásbeli („kifejtős”) dolgozat

Főbb értékelési szempontok:

- A speciális és általános munkavédelmi szabályok helyén való értelmezése, különbségek értelmezése
- A munkavédelem cél és feladatrendszere
- A szakkifejezések megértése, helyes alkalmazása

Javasolt dolgozat kérdések:

1) Mi a munkabiztonság szakterület fő feladata?

- a) A baleset-megelőzés.
- b) A foglalkozási megbetegedések megelőzése.
- c) Védelmi rendszerek létrehozása, működtetése.

2) Melyik munkavállalói jogot biztosítja a Mvt.?

- a) A dohányzásra való jogot.
- b) A betanulási időhöz való jogot.
- c) A munkához való jogot.

3) Melyik az a kötelesség, melyet a Mvt. követel meg a munkavállalótól?

- a) Munkaterületén a fegyelmet, a rendet és a tisztaságot megtartani.
- b) Saját testi és lelki egészségének megőrzése.
- c) Munkavégzési kötelesség.

4) Az ártalmas tényező...

- a) ...hosszabb idő alatt megbetegedést, vagy munkaképesség csökkenést okozhat.
- b) ...hatása meghatározott körülmények között sérülést, vagy más hirtelen fellépő egészségkárosodást (balesetet) okozhat
- c) ....fizikai, kémiai, vagy biológiai hatása révén veszélyforrást képviselhet.

5) Rendkívüli körülmények között történő beavatkozás esetén...

- a) ...a tűzoltó, akár élete árán is köteles feladatát végrehajtani.
- b) ...nem szabad nagyobb veszélyhelyzetet, vagy kárt előidézni, illetve kockáztatni, mint amilyent az elhárítandó esemény, vagy helyzet jelent.
- c) ...illetéktelen személyek számára külön menekülési utat kell kijelölni.

6) Melyek a főbb veszélyforrások a tűzoltói munka során?

- a) A hulló szilánkok, rongcsok, épület összeomlás, forró víz.
- b) A lángok, a füst és a gáz, a víz.
- c) Az éles, hegyes anyagok, szigetetlen elektromos vezetékek, szűk átjárók.

7) Miért van szükség a tűzoltói munka során egy „egészséges” veszélytudatra?

- a) Nem veszélytudatra van szükség, hanem határozott parancsnokokra és bátor végrehajtókra.
- b) Azért, mert ez különbözteti meg a bátor embert, a vakmerőtől.
- c) Azért, hogy határozott, fegyelmezett, körültekintő, óvatos cselekvésre ösztönözze a tűzoltót.